

1911 máj. 13

Bartal Aurél, Pozsony megye főispánja jelentése gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnökhöz a megyei törvényhatósági bizottság szlovák nemzetiségi résztvevőiről¹

ME 1911—XLI—2931
(Eredeti kéziratos irat)

42 biz./1911.

Tárgy: A tót nemzetiségi bizottságok a vármegyei törvényhatósági bizottságában.

Miniszterelnök Úr!

A vármegyénél² e hó 8-án tartott közgyűlésében oly jelenségnek voltunk tanúi, melyről szükségesnek tartom, hogy Nagyméltóságodnak külön jelentést tegyek.

Ezen közgyűlésben láttuk ugyanis először tömören felvonulva a tót nemzetiségi bizottsági tagokat, akik Juriga Nándor, dr. Ivánka Milán vezetése alatt tüntetőleg elfoglalták azon helyeket, melyeken eddig a vármegye főurai s előkelőségei ültek.

Az első eset volt vármegyénk történetében, hogy a tótok az üresedésbe jött s e gyűlésen betöltésre került 2 közigazgatási bizottsági, 1 központi választmányi tagságra saját pártjukbeli jelölteket állítottak, s azokra egységesen, 33-an leszavaztak.

A nagyszombati járásban megválasztott tótajkú paraszt bizottsági tagok eddig még nem csatlakoztak a nemzetiségi bizottságokhoz, ami dr. Perger Kálmán ottani főszolgabíró érdeme, de hogy meddig lesz az képes őket Juriga és társai befolyása ellen megvédeni, azt nem tudhatjuk.

Juriga, akit ezelőtt a gyűléseken nem láttunk, most itt szóvivő kezd lenni, indítványokat tesz, s miután ezek — eddig legalább — olyan természetűek voltak, hogy el kellett fogadni, ezzel emeli tekintélyét a tótok előtt.

Habár ez idő szerint még a többségtől távol áll a tótság, félni lehet, hogy a legközelebbi megyebizottsági tagválasztásnál a tót járásokban kiszorítják egészen a magyar érzelmű bizottsági tagokat, és támogatást találva a néppárti érzelmű papokban, veszélyessé tehetik a helyzetet a magyarságra nézve.

Ettől annál inkább lehet tartani, mert a virilistáknak fele izraelita nagybérletű és kereskedőkből áll, akik a gyűlésekre be nem jönnek, továbbá van köztük 26 katolikus pap — többnyire tót vidéki —, akikre szintén nem lehet számítani.

Pozsony vármegye lakosságának mintegy 2/3 része tót, s a tótság éppen a legvagyonosabb.

Amíg a főszolgabírók befolyásolni tudták a népet, a bizottságban alig volt tót paraszt; tisztviselőket, jegyzőket választották be, az a pár ügyvéd, aki mint virilista bent volt, meg se merte próbálni a szereplést, s így a sokkal csekélyebb számú magyarság dominált.

Ezt az álláspontot fenn tudtuk tartani évtizedeken át, sem a vármegyei bizottsági, sem képviselőválasztásoknál a numerice többségben levő tótság nem tudott érvényesülni, egyetlen jelöltjét se tudta behozni sem a megyei bizottságba, sem képviselővé.

¹ Az irat első oldalának jobb felső sarkában a következő piros, illetve fekete ceruzával írt feljegyzés olvasható: „Ludovy Novini [sic, helyesen L'udové (é. Slovenské L'udové) Noviny] — A földművelési és kereskedelmi tárcáknál az ígért felszólalás elmaradt”. — Az irathoz 1. mell. a Slovenské L'udové Noviny 1911. máj. 12; 19. számát, melynek 4. oldalán levő az 1911. máj. 8-i Pozsony megyei törvényhatósági bizottsági ülésről adott beszámolóját (Prešporok. Prešporské stoličné shromáždění) a miniszterelnökségi előadó kék ceruzával bekerítette. — A Khuen-kormány szlovák vonatkozású kormányzati irataiból 1. még a minisztertanács 1911. febr. 12-i határozatát „az északi megyék inséget szenvedő kistermelői megsegítéséről”, valamint a tárgyban Lukács László ekkori pénzügyminiszter két minisztertanácsai előterjesztését *Szentistvánpaták és Felsőocskócs Trencsén megyei községek kamatmentes állami inségkölsönben való részesítése tárgyában.* (MT 1911:4/14, ill. 1912:1. és 6.) — A Bartal-jelentéssel csaknem egyidőben hangzott el a képviselőházban Juriga Nándor szlovák nemzetiségi képviselőnek az országgyűlési nemzetiségi párt nevében mondott részvétnyilatkozata Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter olhunya alkalmából. (L. Képv. Napló, 1910—15, VII. 182—3. l.) — A részvétnyilatkozat jelentőségét aláhúzza az a körülmény, hogy Hieronymi Károly mint az első Wekerle-kormány belügyminisztere tiltotta be 1894-ben, ill. 1895 januárjában a román nemzeti párt és a komité további működését. (Vö. *Iratok* II. 275—6. l.)

² Kiemelések piros ceruzával.

A 1901. évi képviselőválasztásnál sikerült Szentjánoson és Nagyszombatban először tót nemzetiségi jelölteket megválasztaniok. Azonban már az 1905-iki választásnál visszahódítottuk a két kerületet tőlük.

Az 1907-ki választásnál azonban 4 kerületben győzött a tót nemzetiségi jelölt, melyek közül egyet, a bazinit, időközi választásnál néppárti jelölttel kibuktattuk, a legutóbbi választásnál pedig visszanyertük a nagyszombatit is.

A tót nemzetiségi pártnak a képviselőválasztásnál 1907-ben elért sikereinek következménye volt, hogy a malackai és pozsonyi járásokból már 1907-ben nagyjából a tót parasztok kerültek a vármegyei bizottságba, s hogy a múlt ősszel is sikerült 20 emberüket behozni.

A tót nemzetiségi propaganda székhelyét igen ügyesen áthelyezte Turócszentmártonból Pozsonyba, az igen vagyonos, intelligens tótság központjába, itt adja ki lapját a „Ludove Noviny”-t, itt jönnek össze vezetőik, s hogy mily eredménnyel dolgoznak, legfőnyesebben igazolja, hogy immár elérkezettnek látták az időt arra, hogy a megyei közgyűlésen nyíltan mint párt lépjenek fel.

Úgy látszik, hogy az enyhe, concilians bánásmód, melyben most a kormányzat őket részesíti, nemhogy ennek viszonzásaként simulékonyabbá tenné, hanem ellenkezőleg, az engedékenységekben gyengeséget látva, agresszívításra és praepotentiara serkentené őket.³

Hogy a tótok felvonulása tényleg tüntető szándékkal történt, ezt legjobban bizonyítja a „Ludove Noviny” idecsatolt száma, melyben a közgyűlés előzményeiről s annak lefolyásáról s a tótoknak abban vitt szerepléséről ír.³

Kötelességemnek tartottam ezeket Nagyméltóságod tudomására hozni, nehogy később netán bekövetkező bajok esetében a köteles előrelátás hiányával legyek vádolható.

Pozsony, 1911. május 13-án

Bartal s.k.
főispán

91

A nemzetiségi kérdés az 1911. évi kereskedelemügyi költségvetés képviselőházi vitájában

A

1911 máj. 16

Radičević Lőrinc horvát—szlavyon képviselő felszólalása a társországok vasútügyi és iparfejlesztési kívánásairól a kereskedelem- és iparügyi költségvetés tárgyalásakor¹

Képv. Napló, 1910—15, VII. 389—391. l.

Radičević Lőrinc: (horvátul kezdi beszédét, melyet magyarul a következőképp folytat): T. képviselőház! A kereskedelemügyi minisztérium szakkörében Horvátország feletle fontos érdekei Magyarországgal kötött közjogi egyezményen alapuló közösségre bíznak. Így vélte érdekeit leg-

³ A bekezdés a lapszélén kettős piros ceruzajellel.

¹ Az 1911. évi kereskedelmi költségvetés részletes vitájában felszólalt még Szikcsák Ferenc szlavyon nemzetiségi képviselő is. Kérte a szlavyon lakosságú megyék iparosításának fokozását, a természeti erőket korszerű kihasználását. (Képv. Napló, 1910—15, VII. 429. l.) — A tárca-költségvetési tárgyalások közül még az egykorú közoktatásügyi költségvetés vitájában foglalkoztak a nemzetiségi kérdéssel. Ennek keretében 1911. máj. 20-án Bogdan Zsivko kormánytámogató (munkapárti, törökbecsei ker.) szerb képviselő új középfokú reáliskolák és középfokú mezőgazdasági szakiskolák felállítását kérte. (Képv. Napló, 1910—1915, VII. 499—501. l.) Három nappal később, 1911. máj. 23-án Tisza mondotta el — a költségvetés tárgyával aligha összefüggő, nevezetes kétirányú támogatását „az ultraradikális szektává átalakuló szabadelköművesség és az ultramontán katolikus irányzat” ellen. (Uo., VIII. 14—20. l.) Május 27-án a körösbányai kerület román nemzetiségi képviselője, Damian Vazul, a brádi gör. kel. gimnázium volt igazgatója szólalt fel. Gondosan felépített beszédét gazdag statisztikai anyaggal illusztrálta. Adatai szerint a 3 861 000 korona középiskolákra szánt segélyből a román középiskolák 820 ezer korona támogatást kapnak. Az iskola-karbantartási „kárptólás” 2 és fél millió segélyösszegéből viszont csak töredék 45 ezer, illetve 13 600 korona jut az 1802 gör. kat., illetve 1511 gör. kel. népiskolának. — A 6 millió 28 ezer koronányi